

ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Яким чином треба карати за порушення митних правил?

Дослідження проведено Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій в рамках реалізації проекту Підтримка Громадської Ініціативи «За чесну та прозору митницю» за фінансової підтримки Європейського Союзу, МФ «Відродження» та Atlas Network

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Погляди, висловлені в документі, можуть не збігатися з поглядами Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. Зміст документа в жодному разі не може бути витлумачений як такий, що відображає позицію Європейського Союзу, МФ «Відродження» та ATLAS Network.

ПРО ОПИТУВАННЯ

Опитування «Порушення митних правил. Яким чином треба карати за порушення митних правил?» проводилось в онлайн режимі з 6 по 16 жовтня 2020 року Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) в рамках роботи проекту «Підтримка громадської Ініціативи «За чесну та прозору митницю» (далі Ініціатива). Це шосте з серії опитувань, які проводяться Ініціативою двічі на місяць.

Проект Громадська Ініціатива «За чесну та прозору митницю» реалізується ІЕД за фінансової підтримки Європейського Союзу, Міжнародного Фонду "Відродження" та AtlasNetwork.

Мета опитування: дізнатися відношення представників громадянського суспільства, бізнес-асоціацій та підприємців до різних видів санкцій, які можуть бути застосовані за контрабанду споживчих товарів та визначити їх позицію щодо цього питання.

В опитуванні взяли участь 44 респонденти.

1. Респонденти

В онлайн-опитуванні взяли участь респонденти з 14 областей України (Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська, Сумська, Чернівецька, Чернігівська) та м. Києва.

Жінки 45%, чоловіки 55%. Вік опитаних - від 21 до 66 років, середній вік 44 років.

Рід діяльності опитаних

Майже однакову частку опитаних 36% і 30% відповідно, представляють приватний бізнес і громадський сектор, ще 11% опитаних є найнятими працівниками у приватному бізнесі.

Рис. 1. Рід зайнятості опитаних респондентів

2. Організаційно-правова форма учасників опитування

34% опитаних представляють громадські організації, трохи менше – 29% товариства з обмеженою відповідальністю, ще 11% і 8% працюють у приватних підприємствах або є ФОП, що співпадає з попередньою діаграмою щодо роду занять опитаних.

Наведені дані дозволяють стверджувати, що більше половини опитаних представляють бізнес-середовище, а ще 40% - громадський сектор та дослідницькі установи.

Рис. 1. Організаційно-правова форма учасників опитування

3. Можливі причини наявних відмінностей між розміром нарахованих та застосованих штрафів за порушення митних правил

Для ілюстрації запитання було використано таблицю з основними показниками правопорушень у сфері митної справи за 2013 - 2018 роки, наведену у статті к.е.н. Найденка О. Є. «Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення митної безпеки держави», підготовлену на підставі даних Державної фіскальної служби. Відповідно до цих даних у 2018 році загальна кількість заведених справ про порушення митних правил становила 48 877, що на 47,6 % більше, ніж у 2013 р., а сума, на яку були скоєні правопорушення, збільшилася в 4,3 рази. протидії порушення митних правил як за відносними, так і абсолютними результативними показниками».

Як видно з Таблиці 1, кількість заведених справ про порушення митних правил постійно зростає. При цьому, співвідношення обсягів накладених та стягнених штрафів залишається надзвичайно низьким. Якщо припустити, що кожного наступного року стягуються минулорічні штрафи, це співвідношення становило 25% у 2018 році, що співставно з 23% у 2014 році. Якщо ж припустити, що накладені протягом року штрафи стягуються в межах того ж календарного року, ситуація виглядає ще гіршою – у 2018 році обсяг стягнутих штрафів склав 1% від накладених. А кількість справ, які передані до суду, стабільно залишається значно вищою за кількість припинених справ, тобто більшість відкритих справ роками перебувають на розгляді і не доходять до логічного завершення.

Чому ж виникає суттєва різниця між накладеними та стягнутими сумами штрафів за порушення митних правил? У рамках проєкту «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю» опитані респонденти мали можливість надати своє бачення цієї ситуації.

4. Табл.1. Основні показники правопорушень у сфері митної справи за 2013 - 2018 роки

Основні показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Заведено справ про порушення митних правил	23299	15108	17808	23235	32282	48877
*на суму, млн. грн.	796,15	704,22	1814,22	2093,79	1596,4	3444,67
Розглянуто справ про порушення митних правил митницями ДФС	6947	5292	7004	12839	21652	39191
*Накладено штрафів, млн. грн.	54,90	67,36	615,63	555,87	503,28	9822,75
*Стягнуто штрафів, млн. грн.	14,67	12,48	20,38	31,32	59,28	124,61
Справи про порушення митних правил, передані на розгляд судів	15228	9944	9771	8833	7791	6239
на суму, млн. грн.	698,86	610,62	1773	1906,29	1472,61	2530,17
Конфіскацію застосовано, млн. грн.	195,04	182,17	898,48	354,42	432,22	268,5
Припинено справ про порушення митних правил	1406	963	798	748	1061	916
на суму, млн. грн.	399,67	291,12	465,5	539,11	822,84	784,38

Джерело: стаття Найденка О. Є. «Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення митної безпеки держави»

* Дані, які були наведені для респондентів при відповіді на питання щодо причин відмінностей між розміром нарахованих та стягнутих штрафів.

Більше половини опитаних головними причинами наявності суттєвої різниці між нарахованими та стягнутими сумами штрафів назвали необґрунтованість сум нарахованих штрафів митницею та брак спроможності державних органів забезпечити їх сплату. Рідше називали такі причини, як небажання підприємців сплачувати штрафи та відмінності в оцінці нанесеної шкоди від правопорушень різними державними органами - 31% та 26% відповідей відповідно.

Отже, переважна більшість опитаних вважає, що основна проблема полягає в необґрунтованих нарахуваннях митниці з одного боку, а з іншого - неспроможністю або небажання державних органів довести правильність нарахованих штрафів у процесі їх фактичного оскарження. Причин цього, серед іншого, може бути декілька, як об'єктивних так й суб'єктивних:

- залежність митниці від необхідності додержання планових показників нарахованих штрафів;
- залежність митників від показників ефективності своєї діяльності, які полягають у сумах нарахованих штрафів незалежно від їх підтвердження у подальшому;
- наявність корупції на митниці та в інших державних органах, яка може впливати, з одного боку на штучне збільшення сум нарахувань, наприклад митницею, а з іншого боку - на дії, інших органів влади, спрямованих на мінімізацію відповідальності або уникнення покарання правопорушниками;
- невірна кваліфікація (оцінка) дій суб'єктів ЗЕД митницею або непрофесійність митників;
- брак спроможності державних виконавців стягнути нараховані штрафи.

Рис. 3. Причини наявних відмінностей між розміром нарахованих та застосованих штрафів за порушення митних правил.

5. Які мають бути санкції за переміщення через митний кордон товарів з порушенням митних правил?

Переважає більшість опитаних у 77% підтримує у якості санкції за перевезення товарів з порушенням митних правил конфіскацію предметів контрабанди та застосування штрафів. Половина з опитаних висловилися за конфіскацію засобів контрабанди, а 27% опитаних підтримали запровадження заборони на виїзд за кордон. Водночас, найменше підтримки отримали санкції у вигляді обмеження та позбавлення волі, конфіскації усього майна та домашнього арешту.

Очевидний результат: відсутність бажання в опитаних посилювати відповідальність за перевезення товарів з порушенням митних правил. Адже більшість із зазначених респондентами санкцій на сьогодні діє. Також, у коментарях респондентів було наведено аргумент щодо того, що з посиленням санкцій будуть збільшуватися корупційні ризики пов'язані із хабарництвом на митниці. У цьому ж контексті було висловлено позицію, зазначене порушення митних правил має тягнути за собою тільки адміністративну відповідальність, та застосування більш жорстких економічних важелів впливу (збільшення розміру штрафу і т. д.).

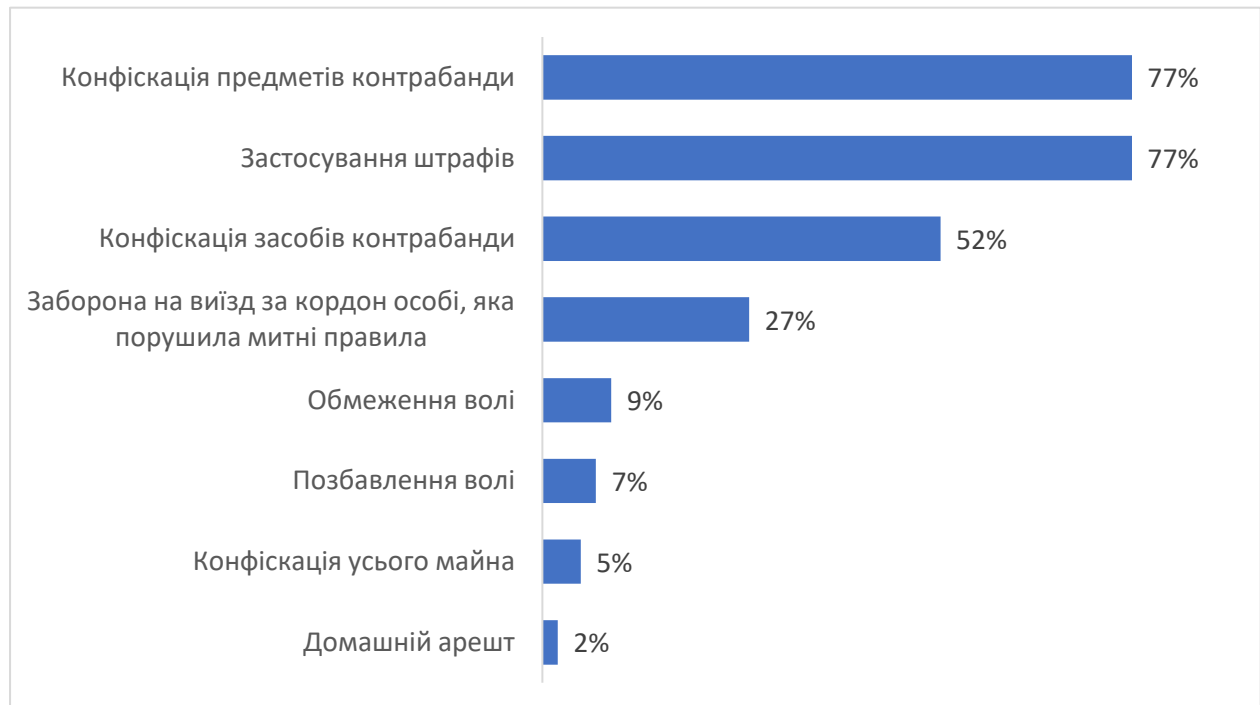
Результати П'ятої хвилі Щорічного опитування українських експортерів та імпортерів, проведеного у 2020 році¹ показали, що штрафи є дуже вагомою складовою вартості експортних та імпорتنих операцій. Середні штрафи в десятки разів більші за середній розмір хабаря. Так, відповідно до зазначеного опитування, середній розмір штрафу при експорті перевищує середній розмір неофіційних платежів майже в 30 разів, а середній розмір штрафу при імпорті перевищує середній розмір неофіційних платежів майже в 16 разів. Таким чином, низькі

¹ Результати П'ятої хвилі Щорічного опитування українських експортерів та імпортерів, проведеного у 2020 році. «Спрощення процедур торгівлі в Україні. Частина 1: Реформа у митній сфері очима бізнесу». <http://tfdialogue.ier.com.ua/archives/3354>

неофіційні платежі на фоні високих штрафів можуть свідчити про низьку імовірність покарання. Тому існують обґрунтовані сумніви щодо невідворотності покарання у цьому випадку

У якості альтернативи посиленню санкцій, респонденти пропонують вести боротьбу із попитом на так зв. «контрабандний товар», а не з пропозицією, а також зробити неможливою реалізацію товарів без відповідних документів на них. Серед іншого, респондентами, було запропоновано дозволити імпорту та продаж імпортованих товарів тільки підприємствам на загальній системі оподаткування, а також посилити контроль якості товарів в торговельній мережі.

Рис. 4. Підтримка різних видів санкції за переміщення товарів через митний кордон з порушенням митних правил

У контексті посилення боротьби з порушенням митних правил і в тому числі з так зв. «товарною контрабандою» важливо знайти компроміс між суттєвим посиленням такої відповідальності та занадто м'якими санкціями. Можливо, більш важливо зосередитись на забезпеченні невідворотності покарання, яке б воно не було. Адже в українських реаліях жорсткість санкцій норм за певні види правопорушень компенсується не обов'язковістю їх виконання.